

III. Przegląd prawodawstwa.

1. Prawo cywilne*)

(od 1. października 1920 do 30. września 1921).

Najdonioślejszym zdarzeniem ustawodawczym z dziedziny prawa cywilnego było w tym okresie wydanie ustawy z dn. 1 lipca 1921 D. U. 64/397 w przedmiocie zmiany niektórych przepisów obowiązującego w b. Królestwie Polskim prawa cywilnego, dotyczących praw kobiet. Ustawa ta była wynikiem koniecznej potrzeby złagodzenia przepisów Kodeksu Cywilnego Polskiego z r. 1825 ograniczającego w bardzo dużej mierze prawa kobiet, w daleko większej niż ustawy obowiązujące w innych dzielnicach Polski¹⁾. Wobec tendencji równouprawnienia kobiet, które nawet znalazły swój wyraz w polskim prawie konstytucyjnym, nie podobna było utrzymać nadal tych ograniczeń w prawie prywatnym.

Dlatego też Sejm, nie czekając na projekt jednolitej kodyfikacji dla całej Polski ze strony Komisji Kodyfikacyjnej pośpieszył się z dokonaniem zmian przynajmniej w ustawodawstwie tej dziedziny, gdzie tego zachodziła największa potrzeba. Ustawa wspomniana obowiązuje od 1 września 1921 r. na obszarze b. Królestwa Kongresowego i niewątpliwie nie wyklucza zamiaru późniejszego ujednolicenia sprawy w przyszłym kodeksie cywilnym polskim, dlatego przypisać jej można tylko charakter tymczasowy, co też tłumaczy pewne jej niedomagania i braki.

Zmiany, jakie ustawa poczyniła w dotąd obowiązujących przepisach, polegają na usunięciu ostatnich resztek odmiennego traktowania kobiet co do ogólnego stanowiska prawnego oraz na polepszeniu położenia kobiety w prawie małżeńskim zarówno osobowo jak majątkowo.

Kobieta może być obecnie świadkiem przy sporządzaniu aktów stanu cywilnego (art. 4. nowy art. 78. k. c. p.) oraz testamentów (art. 26. nowy art. 980 K; N.), jest dopuszczoną na równi z mężczyznami do sprawowania opieki (art. 34. nowy 414. k. c.

*) Przegląd prawodawstwa (prawo cywilne) do 1-go paźdz. 1920 był podany w zeszycie pierwszym 1921 r.

¹⁾ Por. rozprawę prof. Longchamps'a, pt. Ograniczenia kobiet w prawie cywilnym obowiązującym na ziemiach polskich, w Przeglądzie prawa i administracji z r. 1920.

p.) i do rad rodzinnych (art. 14, 15 i 16. nowe 375, 377 i 378 k. c. p.). Od opieki może się jednak wyemancypować (art. 17. nowy 404 k. c. p.). Żona wreszcie ma ustawowe prawo do opieki nad ubezwłasnowolnionym mężem podobnie jak dotąd mąż nad żoną (art. 19 nowy 505 k. c. p.¹⁾) oraz art. 34, uchylający dawny 506 k. c. p. i art. 20. nowy 507 k. c. p.).

W dziedzinie prawa osobowego małżeńskiego znosi ustawa obowiązek żony towarzyszenia mężowi, gdzie mu się mieszkać podoba (art. 21. nowy 152. pr. małż.), i dlatego odbiera mężowi prawo żądania rozvodu, jeśli żona powracająca po oddaleniu się nie udowodni, że prowadzenie się jej w czasie nieobecności było nienagannym (art. 34. uchylający dawny 157. pr. małż.). Wogóle ustawa usuwa przepis o obowiązku wspólnego życia tak dla żony jak dla męża (art. 34 uchylający dawny 210 pr. małż.), tak, że co do żony da on się jeszcze wydedukować jedynie w art. 153 pr. małż. W razie sporu o nieważność, rozwiązanie małżeństwa lub rozłączenie co do stołu i łoża sąd nie jest upoważniony do oznaczenia mieszkania, w którym żona ma ciągle przebywać (art. 23. nowy 519 pr. małż.) a stąd też mąż nie może w razie zmiany mieszkania odmówić żonie alimentów ani żądać oddania jej pod dozór (art. 34. uchylający dawny 220 pr. małż.). Obowiązki małżonków są unormowane jednolicie bez rozróżnienia między żoną a mężem, w szczególności winni sobie małżonkowie nawzajem wierność, wsparcie, pomoc i przyzwoite postępowanie, natomiast w porównaniu z dawnymi przepisami pominięta jest wzmianka o miłości i uszanowaniu oraz posłuszeństwie żony względem męża jako głowy rodziny (art. 22. nowy 208 pr. małż. i art. 34 uchylający 210 pr. małż.).

Wreszcie mężatka może mieć odrębne zamieszkanie (siedzibę). jeżeli zamieszkanie męża jest nieznanym, albo jeżeli ona jest uprawnioną mieszkać oddzielnie (art. 1. nowy 32 k. c. p.).

Największe atoli zmiany poczyniła nowa ustawa w zakresie prawa majątkowego małżeńskiego. Znosi ona przede wszystkim wszelkie ograniczenia zdolności do działania mężatek odnośnie do majątku, który według prawa lub umów, między małżonkami zawartych, nie pozostaje pod zarządem i użytkowaniem męża (art. 6 nowy 184 k. c. p.). W związku z tem uchylono przepisy o potrzebie zezwolenia męzowskiego wogóle do czynności prawnych oraz w szczególności do przyjęcia spadku, darowizny i obowiązku wykonawcy testamentu (art. 34 znoszący art. 214 pr. małż. ust. 1. art. 776, art. 934, ust. 1. art. 940 i art. 1029 K. N.), jak niemniej wzmianki o mężatkach w art. 942 (art. 25), 1124 (art. 27).

¹⁾ W art. 19-tym zachodzi omyłka drukarska i ma być „małżonek” a nie „małżonka”, jak to wynika z treści przepisu tego i następnego art. 20.

1125 (art. 28), 1304 (art. 29) i 1312 K. N. (art. 30) oraz odpowiednio zmieniono art. 905 K. N. (art. 24).

Prawo zarządu i użytkowania męża zostało ograniczonym tylko do tego, co żona w chwili zawarcia małżeństwa wniosła (art. 9. nowy 193 k. c. p.). Co do tego majątku może żona zawierać akty prawne nadal tylko za zezwoleniem męża. Odjęto jej jednakowoż możliwość zaczepienia tego rodzaju aktów zdziałanych bez upoważnienia męża (art. 8 nowy 188 k. c. p.). Gdyby mąż nie dostarczał przyzwoitego utrzymania żonie i dzieciom, żona może żądać od sądu odjęcia mu prawa zarządu i użytkowania, ale w tym wypadku sama jest obowiązana przyczynić się do ponoszenia wspólnych ciężarów małżeńskich (art. 11 nowy 203 k. c. p.). W razie odjęcia mężowi zarządu i użytkowania żona uzyskuje co do tego majątku zupełną samoistość prawną (art. 10 nowy 200 k. c. p.).

Z pod zarządu i użytkowania męża wyjętemi zostały wogóle pożytki ze staranności i pracy żony pochodzące tudzież zyski, jakie żona mieć może z oddzielnego handlu, przemysłu, kunsztu, profesji lub talentu (art. 12 nowy 204 k. c. p.) oraz bielizna, odzież, narzędzia pracy i sprzęty kobiece do użytku żony służące, choćby przez męża sprawione były (art. 13 nowy 217 k. c. p.).

Gdy mąż zaginął, lecz za znikłego przez sąd nie jest jeszcze uznany, natenczas, chociażby zostawił pełnomocnika, żona aż do powrotu jego sama ma zarząd i użytkowanie także tego swego majątku, który pozostawał pod zarządem i użytkowaniem męża. Do wszystkich innych czynności dotyczących tego majątku potrzebuje upoważnienia sądowego (art. 2 nowy 66 k. c. p.).

W sprawach dotyczących majątku, którym żona swobodnie rozporządza, może ona stawać w sądzie bez upoważnienia męża (art. 5 nowy 182 k. c. p.). Jednakowoż także w jnych sprawach, w których nadal koniecznem jest to upoważnienie tak do stawania w sądzie, jak niemniej do zdziałania jakiego aktu prawnego, może żona, jeśli mąż odmawia upoważnienia, zapoznać go przed sąd, w którego okręgu mają małżonkowie wspólne zamieszkanie, i sąd po wysłuchaniu męża a nawet w szczególnych wypadkach bez wysłuchania może jej tego upoważnienia udzielić (art. 7 nowy 185 k. c. p.). W związku ze zmianą przepisów prawa materialnego zmodyfikowano odnośnie postanowienia ustawy o postępowaniu cyw. (art. 31, 32 i 33 nowy art. 1653, 1655 i 1658 ust. post. cyw., oraz art. 34 uchylający art 1659 i 1660 ust. post. cyw.).

Co do innych dziedzin prawa cywilnego, to działalność ustawodawcza w tym okresie objęła jeszcze resztki przepisów dotyczących *moratorium*. Są to wyłącznie rozporządzenia Rady Ministrów przedłużające niektóre terminy na podstawie ustaw tuż dawniej wydanych. 1 tak rozp. R. M. z 19/12. 1920 D. U.

119/787 i 119/788 przedłużono w okręgu apelacyjnym warszawskim i lubelskim terminy do wykonania wszelkich czynności, zmierzających do zachowania praw wekslowych do dnia 1. lipca 1921 a następnie rozp. R. M. z 11/6. 1921 D. U. 51/315 i 51/316 do 1. stycznia 1922 r. Na terenie Małopolski przesunięto terminy moratoryjne dla prywatno-prawnych wierzytelności pieniężnych rozp. R. M. z 16/12. 1920. D. U. 119/789 na 6 miesięcy a rozp. R. M. z 11/6. 1921. D. U. 51/317 na dalsze 6 miesięcy oraz rozp. R. M. z 30/4. 1921. D. U. 39/245 przesunięto terminy ustawy z 30/6. 1920. D. U. 52/319 o ulgach w spłacaniu zaległych procentów od intabulowanych wierzytelności tudzież zaległych podatków i danin publicznych o 1 rok. W b. dzielnicy pruskiej utrzymano w mocy rozp. R. M. z 16/12. 1920. D. U. 121/397 ustawę w przedmiocie przedłużenia terminów przedawnienia oraz przedstawienia do zapłaty kuponów procentowych, rentowych i dywidendowych z 18/12. 1919. D. U. 98/518 aż po dzień 31. grudnia 1921 r.

2. Prawo handlowe*)

(od 1. października 1920 do 30 września 1921).

Na pierwszy plan wysuwa się w tym okresie ustawa o spółdzielniach z 29/10. 1920. D. U. 111/733.

„Wśród nielicznych dotąd przepisów ustawowych, które tworzy zaczątek jednolitego prawa polskiego, ustawa o stowarzyszeniach zarobkowych i gospodarczych czyli spółdzielniach jest z pewnością najdonioślejszą dla życia społecznego, bo ujmuje w normy prawa całość tych objawów życiowych, które się nazywa ruchem spółdzielczym”).

Sprawą spółdzielczości zajęło się Ministerstwo skarbu już w początkach 1919 r., wypracowało pierwszy projekt i przedstawiło go do rozpatrzenia ankiecie polskich kooperatystów. Na podstawie wyników ankiety opracowano drugi projekt, który został przedłożony Sejmowi jako wniosek nagły dnia 11. listopada 1919 r. a po dokonaniu pewnych zmian, zresztą nieistotnych, przez osobno wybraną komisję, przyjął go Sejm 29. października 1920 r. Ustawa weszła w życie z dniem 1. stycznia 1921 r. a równocześnie z tym dniem (o ile przepisy przejściowe nie zawierają w tym względzie wyjątków) utraciły moc obowiązującą przepisy dotychczasowe tę materię normujące a w szczególności: a) w b. dzielnicy austriackiej: ustawy z 9/4. 1873. 1. 70 Dz. u. p. i z 10/6 1903 l. 133 Dz. u. p.; b) w b. dzielnicy pruskiej: ustawa z 1/5 1889 w brzmieniu ust. z 20/8. 1898. (Zbiór Praw Rzeszy z r. 1898, str. 370, 810 i nast.);

*) Przegląd prawodawstwa (prawo handlowe) do 1-go paźdz. 1920 był podany w zeszycie pierwszym 1921 r.

¹⁾ Prof. St. Wróblewski: Ustawa o spółdzielniach. Kraków, 1921. (Frommer) str. 111.

w b. dzielnicy rosyjskiej: ustawa kredytowa (Zbiór Praw T. XI. Cz. II. Rozdz. 10 art. 37—49 i 86—114^{ab}) tudzież wszelkie statuty normalne oraz dekret Naczelnika Państwa z 8/2. 1919. D. P. 17/223.

Ustawa obejmuje 13 „artykułów, które ugrupowane są w 6-ciu działach” (I. Zasady ogólne, II. Postanowienia szczegółowe, III. Rada Spółdzielcza, IV. Kary, V. Przepisy przejściowe, VI. Wejście w życie i wykonanie ustawy), nadto dział II-go, największy (art. 5-106) dzieli się na 11 „rozdziałów” (1. założenie spółdzielni, 2. rejestr spółdzielni i ogłoszenia, 3. firma, 4. oddziały, 5. członkowie, 6. władze (organy spółdzielni), 7. rachunkowość, 8. rewizja, 9. związki rewizyjne, 10. zmiana statutu, 11. rozwiązanie).

Za spółdzielnię uważa ustawa zrzeszenie się nieograniczonej liczby osób o zmiennym kapitale i składzie osobowym, mające na celu podniesienie zarobku lub gospodarstwa członków przez prowadzenie wspólnego gospodarstwa. Służąc powyższym zadaniom gospodarczym, spółdzielnia może również mieć na celu podniesienie poziomu kulturalnego swych członków (art. 1).

W porównaniu z dotychczasowymi podkreśla definicja ustawowa moment zmienności kapitału i składu osobowego, unika słusznie przykładowego choćby wyliczenia rozmaitych typów spółdzielni oraz dopuszcza działalność niegospodarczą ale tylko jako drugorzędną, dodatkową do celów gospodarczych. Znaczenie tej definicji leży w tem, że odąd wszelkie zrzeszenia, jeśli mają znamiona w niej wyliczone, muszą podpadać pod postanowienia tej ustawy a nie mogą przybrać innej formy prawnej a także i dawne związki są zobowiązane dostosować swe statuty do nowego prawa (art. 117) a to pod rygorem rozwiązania (art. 126).

Podstawą działalności spółdzielni jest ustawa i statut, który może odbiegać od postanowień ustawowych tylko tam, gdzie ustawa na to wyraźnie pozwala (art. 2). Osobowość prawną uzyskuje spółdzielnia z chwilą wpisu do rejestru (art. 3), jednak już i przed wpisem uważa się za prawnie istniejącą, jeśli sąd w ciągu dwóch miesięcy od zgłoszenia nie poweźmie uchwały co do wpisu (art. 5 ust. 3.).

Spółdzielnia uchodzi za *k u p c a* w znaczeniu prawa handlowego i podlega jego przepisom, o ile ustawa niniejsza nic mówi czego innego.

Do założenia spółdzielni potrzeba statutu oraz zarejestrowania go w sądzie, w którego okręgu ma spółdzielnia mieć siedzibę. Zgłoszenie winni podpisać pierwsi członkowie w formie wierzytelnej, (art. 5). Statut musi oznaczyć: 1) firmę i siedzibę spółdzielni, 2) cel jej oraz przedmiot przedsiębiorstwa i czas trwania, 3) rodzaj i zakres odpowiedzialności członków, 4) wysokość udziału, wpłaty na udział i czas ich dokonywania, 5) zasady, obowiązujące co do przyjmowania, ustępowania i wykluczania członków, 6) liczbę

członków zarządu i rady nadzorczej i sposób ich powoływania, 7) sposób zwoływania walnych zgromadzeń, obradowania na nich i zapadania uchwał, 8) zasady, dotyczące umarzania wartości bilansowych, 9) zasady rozdziału zysków i pokrywania strat, 10) pismo, w którym mają być zamieszczane ogłoszenia spółdzielni (art. 6). Do rejestru należy wpisać dane wymienione pod 1)—4) oraz 6) i 10) a nadto rok obrachunkowy, jeśli się różni od kalendarzowego i przepisy o likwidacji, dalej imiona i nazwiska członków pierwszego zarządu oraz ograniczenia uprawnień zarządu i postanowienia o zastępcach. Wszystkie te dane z wyjątkiem zasad, dotyczących likwidacji ogłasza sąd w piśmie, przeznaczonym do ogłoszeń spółdzielni a nadto jeszcze w jednym piśmie przeznaczonym do tego przez Radę Spółdzielczą (art. 7). Doniosłość wpisów dokonanych w rejestrze spółdzielni jest taka sama co wpisów w rejestrze handlowym (art. 8).

Firma spółdzielni tworzy się od przedmiotu przedsiębiorstwa (nie może zawierać nazwisk członków), ma zawierać dodatek „spółdzielnia” lub przymiotnik „spółdzielczy” oraz oznaczenie siedziby i rodzaju odpowiedzialności i musi odróżniać się od firm innych już zarejestrowanych spółdzielni w tej samej miejscowości (art. 11). Wszelkie oddziały (filje) spółdzielni muszą być też zarejestrowane (art. 12).

Członkiem spółdzielni może być każda osoba fizyczna lub prawna, o ile statut tego nie ogranicza. Spółdzielnia musi liczyć co najmniej 10 członków, a o ile członkami jej mogą być wedle statutu wyłącznie osoby prawne, co najmniej trzech (art. 13).

Co do odpowiedzialności członków, mogą zająć trzy ewentualności, albo odpowiadają wyłącznie zadeklarowanymi udziałami albo oprócz tego jeszcze pewną kwotą oznaczona przez statut w stosunku do udziałów (odpow. ograniczona) albo wreszcie całym majątkiem (odpow. nieograniczona) (art. 14). Członek odpowiada także za zobowiązania spółdzielni przed jego przyjęciem zaciągnięte (art. 15). Udziały muszą być równej wysokości, jeden członek może ich posiadać dowolną ilość.. o ile statut tego nie zabrania (art. 16). Członkiem zostaje się albo przez udział w założeniu spółdzielni (wtedy z chwilą zarejestrowania statutu) albo przez późniejsze przystąpienie. Do spółdzielni z ograniczoną odpowiedzialnością może samodzielnie przystąpić każdy, kto ukończył 18-ty rok życia, zresztą tylko pełnoletni (art. 19). Przystępujący winien podpisać deklarację, w której ma wymienić dzień przystąpienia, imię i nazwisko, datę urodzenia, miejsce zamieszkania, ilość zadeklarowanych udziałów i zakres odpowiedzialności (art. 17). Przyjęcie ma stwierdzić zarząd na deklaracji podpisem z podaniem daty (art. 20). Zarząd też prowadzi rejestr członków (art. 30). Członek winien wpłacić udział w gotówce we-

dle postanowień statutu. Od tego obowiązku nie może spółdzielnia poszczególnych członków zwolnić ani też członek nie może żądać zwrotu wpłat przed wystąpieniem lub wypowiedzeniem udziału (art. 21).

Każdy członek może wystąpić ze spółdzielni za pisemnem wypowiedzeniem. Termin wypowiedzenia nie może być w statucie oznaczony dłuższy niż 2 lata. W braku oznaczenia statutowego może wypowiedzenie nastąpić co najmniej na 3 miesiące przed końcem roku obrachunkowego (art. 23). Członka zmarłego uznaje się za występującego z końcem roku obrachunkowego, w którym śmierć nastąpiła (art. 25). Wierzyciel członka może na podstawie prawomocnego wyroku zająć należność przypadającą członkowi w razie wystąpienia lub wypowiedzenia udziału i następnie w miejsce członka wykonać prawo wypowiedzenia, jednakowoż tylko wówczas, jeżeli egzekucja na majątku członka okazała się bezowocną. Egzekucji nie podlega jednak ta ilość udziałów, która jest warunkiem należenia członka do spółdzielni, o ile należność stąd przypadająca nie przekracza kwoty 500 mk. (art. 24). Wykluczenie członka dopuszczalne z przyczyn przewidzianych w statucie (art. 26). Udział byłego członka wypłaca się na podstawie zatwierdzonego bilansu tego roku, z którego końcem członek przestał należeć do spółdzielni. Roszczenia o wypłatę udziału ulegają przedawnieniu z upływem 5-ciu lat (art. 27). Po wystąpieniu członek już w zasadzie nie odpowiada za zobowiązania spółdzielni z wyjątkiem wypadku, jeżeli w ciągu roku od dnia, w którym przestał należeć, otwarto konkurs do majątku spółdzielni, wtedy ci, którzy wystąpili odpowiadają narówni z członkami pozostałymi (art. 28).

Udziały są niepozbywalne i nie mogą być oddane w zastaw (art. 29).

Władzami spółdzielni są: zarząd, rada nadzorcza i walne zgromadzenie. Zarząd reprezentuje spółdzielnię na zewnątrz i wewnątrz. Członkiem zarządu może być tylko osoba mająca pełną zdolność do działań swych i będąca członkiem spółdzielni. Ilość członków zarządu i sposób ich powoływania oznacza statut. Jeśli zarząd jest jednoosobowy musi statut przewidzieć ustanowienie zastępcy (art. 38).

Prokury udzielać nie wolno (art. 39). Każdą zmianę członków zarządu należy zgłosić do sądu rejestrowego (art. 34).

Każda spółdzielnia winna mieć radę nadzorczą złożoną co najmniej z 3 osób, którą wybiera i odwołuje walne zgromadzenie (art. 40). Rada nadzorcza czuwa i kontroluje prowadzenie interesów przez zarząd i może w każdej chwili zawieszać w czynnościach członków zarządu (art. 41). Tytułem wynagrodzenia dla członków rady nadzorczej nie można zastrzegać tantiemy (art. 42).

Nie można być równocześnie członkiem zarządu i rady nadzorczej ani też członkowie tych dwóch organów spółdzielni nie mogą być małżonkami ani krewnymi lub powinowacymi w linii prostej lub bocznej do drugiego stopnia. Nie wolno im też bez zgody powołanych do ich wyboru organów być członkami zarządu lub rady nadzorczej innej spółdzielni, mającej ten sam przedmiot przedsiębiorstwa i siedzibę w tej samej miejscowości (art. 43). Członkowie zarządu i rady nadzorczej odpowiadają za wszelką szkodę, jaka z ich winy powstała dla spółdzielni. Odpowiedzialność ta przedawnia się po upływie 5 lat od stwierdzenia szkody (art. 44).

Ostatnią wreszcie władzą spółdzielni jest walne zgromadzenie. Może w niem brać udział każdy członek ale tylko osobiście, z wyjątkiem oczywiście osób, które nie mogą samodzielnie przystąpić do spółdzielni. Jedyne tylko w spółdzielniach liczących więcej niż 500 członków wolno w statucie zastrzec, że zamiast walnego zgromadzenia odbywać się będzie zebranie przedstawicieli, wybieranych przez członków z pomiędzy siebie w liczbie co najmniej 30-tu (art. 51).

Każdy członek ma jeden głos bez względu na ilość posiadanych udziałów (art. 45). Do wyłącznej kompetencji walnego zgromadzenia należy: 1) wybór i odwołanie członków rady nadzorczej, 2) oznaczenie granic najwyższego kredytu, jaki może być udzielony jednemu członkowi, 3) oznaczenie najwyższej sumy zobowiązań, jakie spółdzielnia może zaciągnąć, 4) zatwierdzenie bilansów i sprawozdań rocznych, 5) podział zysków i oznaczenie sposobu pokrycia strat w granicach, w jakich statut to przekazuje, 6) powzięcie uchwał w przedmiocie sprawozdania rewizyjnego, 7) zmiana statutu, 8) powzięcie uchwały co do rozwiązania i likwidacji spółdzielni (art. 46). Poza tem może statut zastrzec jeszcze inne sprawy walnemu zgromadzeniu.

Walne zgromadzenie zwołuje organ w statucie oznaczony a w braku takiego postanowienia zarząd. Należy je zwołać przynajmniej raz do roku, najpóźniej w 6 miesięcy po upływie roku obrachunkowego, a nadto na żądanie innego organu spółdzielni, związku rewizyjnego względnie Rady Spółdzielczej, oraz jednej dziesiątej lub w statucie wskazanej większej ilości członków (art. 47). Walne zgromadzenie należycie zwołane jest zdolne do uchwał bez względu na ilość obecnych, o ile statut nie stanowi inaczej (art. 49). Uchwałę walnego zgromadzenia, która się sprzeciwia prawu lub statutowi wolno zaskarżyć w ciągu 6 tygodni od daty walnego zgromadzenia do sądu okręgowego w siedzibie spółdzielni. Do skargi tej upoważniony jest każdy członek, który na walnym zgromadzeniu zgłosił sprzeciw do protokołu, a nieobecny, jeśli bezprawnie na zebraniu dopuszczony nie został, lub zebranie zostało zwołanem

wbrew przepisom ustawy lub statutu, albo też uchwała zapadła w przedmiocie nieobjętym porządkiem dziennym; nadto prawo to mają zarząd i rada nadzorcza oraz związek rewizyjny względnie Rada Spółdzielcza, Wyrok, uznający nieważność uchwały, ma moc prawną względem wszystkich członków (art. 50).

Rozdział o rachunkowości nakazuje zarządowi prowadzić księgi i rachunki tak jak kupcom (art. 52) oraz zawiera szczegółowe przepisy co do zasad, wedle których należy-zestawiać bilans roczny. W sprawie rozdziału zysków stanowi, że przynajmniej 10% należy corocznie przekazywać do funduszu zasobowego, dopóki nie osiągnie wysokości wpłaconych udziałów (art. 56). Dywidendę od wpłaconych udziałów można wyznaczać co najwyżej o 2% wyższą, niż wynosiła w tym roku obrachunkowym najwyższa stopa dyskontowa Banku Polskiego (art. 57). Straty należy pokrywać w pierwszym rzędzie z funduszy spółdzielni w porządku wskazanym przez statut, a dopiero gdyby nie wystarczyły, z dopłat członków wedle uchwały walnego zgromadzenia (art. 58).

Każda Spółdzielnia winna przynajmniej raz na dwa lata poddać się rewizji przez kompetentnego rewidenta, nie należącego do spółdzielni (art. 60). W tym celu mogą się spółdzielnie łączyć w związki rewizyjne (art. 66), któremu Rada Spółdzielcza może przyznać prawo dokonywania rewizji, jeżeli z jego z jego statutu wynika, że jest w stanie podołać temu obowiązкови (art. 68). Jeżeli spółdzielnia nie należy do związku rewizyjnego, rewidenta wyznacza Rada Spółdzielcza (art. 61). Sprawozdanie z dokonanej rewizji winno być zamieszczone na porządku obrad najbliższego posiedzenia rady nadzorczej, a następnie najbliższego walnego zgromadzenia, i odczytane na niem przed zatwierdzeniem zamknięcia rachunkowego i przed dokonaniem wyborów do organów spółdzielni oraz stać się przedmiotem uchwał walnego zgromadzenia (art. 63).

Do zmiany statutu konieczną jest uchwała walnego zgromadzenia i zapis do rejestru (art. 71). Uchwały o zmianie zapadają zwykłą większością głosów, jedynie do zmiany celu spółdzielni lub przedmiotu przedsiębiorstwa, przedłużenia trwania spółdzielni poza czas pierwotnie oznaczony, podwyższenia udziału, podwyższenia obowiązkowych wpłat na udział lub przyspieszenie terminu tych wpłat, wreszcie ustanowienia lub podwyższenia odpowiedzialności dodatkowej potrzeba ^{3/4} głosów obecnych (art. 72).

. Rozwiązanie spółdzielni następuje: 1) skutkiem upływu czasu, na który spółdzielnię utworzono, 2) skutkiem zmniejszenia się liczby członków niżej 10-ciu względnie 3-ch, 3) z mocy wyroku sądowego w sporze wytoczonym przez organ rewizyjny z p o-

wodu poważnego uchybienia przeciwko prawu lub statutowi ze strony spółdzielni (art. 65), albo z powodu całkowitego zaprzestania działalności, 4) skutkiem ogłoszenia upadłości, 5) skutkiem zgodnych uchwał walnego zgromadzenia, zapadłych większością ^{3/4} głosów obecnych na dwóch kolejno po sobie następujących zgromadzeniach w odstępie co najmniej 2 tygodni (art. 75).

O ile ni^{*} zachodzi upadłość, po rozwiązaniu winna nastąpić likwidacja (art. 77). Likwidatorami są członkowie ostatniego zarządu, jeżeli ani statut ani uchwała walnego zgromadzenia nie powierza likwidacji innym osobom (art. 78). Z majątku pozostałego po spłaceniu długów i złożeniu do depozytu sądowego kwot, zatrzymanych na zabezpieczenie roszczeń wierzycieli, dokonywa się przedewszystkiem zwrotów dopłat i przywrócenia odpisanych udziałów, potem stosunkowej wypłaty udziałów wraz z dywidendą za czas likwidacji wysokości co najwyżej o 2 proc. wyższej niż wynosiła w tym czasie najwyższa stopa dyskontowa Banku Polskiego, a pozostałą resztę przeznacza się na cele użyteczności publicznej, wskazane przez statut, ostatnie walne zgromadzenie względnie Radę Spółdzielczą (art. 81).

Ogłoszenie upadłości spółdzielni następuje w razie jej niewypłacalności. Spółdzielnia' z odpowiedzialnością udziałami uchodzi za niewypłacalną, jeżeli strata bilansowa przewyższa sumę wpłaconych udziałów, funduszu zasobowego i wszystkich funduszy specjalnych, a walne zgromadzenie nie uchwali pokrycia jej za pomocą wcześniejszego uiszczenia wpłat na udziały lub dopłat, albo nawet to uchwali, ale w ciągu roku obrachunkowego strata nie zostanie pokryta. Natomiast przy spółdzielniach z ograniczoną odpowiedzialnością następuje niewypłacalność dopiero, jeżeli strata przewyższa jedną piątą kwoty łącznej odpowiedzialności dodatkowej wszystkich członków albo ^{1/3} część wszystkich zobowiązań spółdzielni (art. 86). Ogłoszenie upadłości spółdzielni z odpowiedzialnością dodatkową może nastąpić nawet mimo istnienia tylko jednego wierzyciela i nawet w braku kosztów na pokrycie postępowania upadłościowego (art. 90), albowiem tylko przez konkurs można uzyskać dopłaty od członków/5 (art. 93 nast.). Upadłość spółdzielni może być zakończona układem, o ile się nań nie zgodzili wszyscy wierzyciele (art. 105). Dalsze prowadzenie spółdzielni po upadłości jest niedopuszczalne, choćby upadłość zakończyła się układem (art. 106).

Celem współdziałania z Rządem w zakresie spraw spółdzielczych tworzy ustawa państwową Radę spółdzielczą przy

Ministerstwie Skarbu. Jest to z jednej strony organ doradczy Rządu w sprawach ustawodawstwa spółdzielczego, z drugiej zaś organ kontrolny dla spółdzielni (art. 108). W skład Rady wchodzi osoby, powołane na przeciąg 2 lat przez Ministra Skarbu na przedstawienie związków rewizyjnych oraz po jednym delegacie Ministerstwa Skarbu, Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Rolnictwa i Dóbr państwowych, Przemysłu i Handlu, Pracy i Opieki społecznej oraz Robót publicznych.

Za cały szereg przekroczeń przepisów naznacza ustawa kary. Dadzą się one podzielić na dwie kategorie: na porządkowe, naznaczone przez sąd rejestrowy za niedopełnienie obowiązków co do zgłoszenia faktów podlegających wpisowi do rejestru, co do prowadzenia ksiąg i udzielania wyjaśnień (art. 110, 111), i na kary naznaczone przez sąd karny za *sui generis* przestępstwa udaremniające cel spółdzielni. W szczególności karze do 2 000 Mk. ulegają członkowie zarządu, jeśli udzielają pożyczek osobom, którym ustawa lub statut pożyczek udzielać nie pozwala lub zawierają inne umowy z nieczłonkami wbrew zakazowi statutu, dalej osoby dokonywujące sprzedaży w spółdzielni, jeśli świadomie mimo zakazu statutu sprzedają nieczłonkom, - oraz członkowie spółdzielni, która według statutu sprzedawać może towary tylko członkom, jeśli przyczyniają się świadomie do tego, by nabywanie w spółdzielni umożliwić nieczłonkowi lub też towary dla siebie nabyte, zarobkowo w niezmienionym stanie odprzedają nieczłonkom (art. 112). Karze aresztu do 6 tygodni lub grzywny do 3 000 mk. podlegają członkowie zarządu, jeśli zmierzają do innego celu niż określony w ustawie lub statucie, korzystają z kredytu mimo zakazu, dalej członkowie zarządu, rady nadzorczej i likwidatorowie, jeśli spółdzielnia dłużej niż przez 3 miesiące z ich winy była pozbawiona zdolnej do wydawania uchwał rady nadzorczej, niemniej członkowie zarządu i likwidatorowie, jeśli zaniedbali obowiązku zgłoszenia upadłości (art. 113). Tej samej karze ulega, kto przedsiębiorstwo swe oznacza jako spółdzielcze mimo, że ono niem nie jest (art. 114). Wreszcie karze aresztu do 6 miesięcy lub grzywny do 10 000 Mk. podlega, kto przez 30 fałszywe przedstawienie uzyskuje powołanie do zarządu lub rady nadzorczej albo innym sposobem uzyskanie powołania umożliwia; kto się dał przekupić co do sposobu głosowania na walnym zgromadzeniu: członek zarządu, rady nadzorczej lub likwidator, który działa rozmyślnie na szkodę spółdzielni; albo na walnym zgromadzeniu, w rejestrze członków, w zamknięciu rachunkowym lub sprawozdaniu podaje świadomie fałszywą wiadomość lub rozmyślnie prawdziwy stan rzeczy zatai, jeśli to postępowanie może wprowadzić w błąd co do stanu interesów i majątku spółdzielni (art. 115).

Z przepisów przejściowych podkreślić trzeba, oprócz wspomnianego już postanowienia o uzgodnieniu statutów dotąd istniejących spółdzielni (art. 117 i nast), zniesienie bezpośredniej odpowiedzialności członków wobec wierzycieli w spółdzielniach, w których ona dotąd istniała, już z chwilą wejścia w życie ustawy (art. 119), oraz przepis, że drogą rozporządzenia można dla pewnych oznaczonych terytoriów przedłużyć odpowiedzialność członków, którzy wystąpili lub zgłosili swe wystąpienie ze spółdzielni po dzień 1 sierpnia 1914 r., aż do upływu 2 lat po wejściu w życie niniejszej ustawy (art. 127).

W związku z ustawą o spółdzielniach pozostaje rozp. Min. Sk. w porozumieniu z Min. Sprawiedl. z 14/12 1920 r. D. U. 117/176 w przedmiocie organizacji Rady spółdzielczej oraz rozp. Min. Sprawiedl. i Min. b. dz. pr. w porozumieniu z Min. Sk. z 10/3. 1921. D. 21, 25/138 w przedmiocie rejestru spółdzielni, które porucza czynności, dotyczące rejestrowania spółdzielni, sądom prowadzącym rejestr handlowy i zawiera szczegółowe przepisy wykonawcze.

Prawa morskiego dotyczy w tym okresie rozp. Min. b. dz. pr. z 18/1 1921 r. D. U. 10/58 w przedmiocie prowadzenia rejestru statków handlowych morskich (wydane jako rozp. wykonawcze do ustawy z 22/5 1920 D. U. 47/285). Rejestr statków handlowych morskich prowadzi wydział rejestracji statków handlowych morskich przy sądzie powiatowym w Wejherowie (§ 18). Prowadzenie rejestru wykonywują sędzia i sekretarz sądowy według przepisów dotyczących prowadzenia rejestru handlowego na obszarze b. dz. pr. (§ 3). Dla każdego statku prowadzi się osobne akta (§ 9) i oddzielny, opatrzone numerem bieżącym zeszyt. Zeszyty powinny być połączone w trwale oprawione księgi, które będą oznaczone rzymską cyfrą, według kolejności założenia (§ 10). Rejestr morski składa się z 13 rubryk (1. nazwa statku, 2. rodzaj statku, 3. pomiar, 4. data wybudowania i stocznia, 5. port ojczysty, 6. przynależność państwowa, imię i nazwisko oraz miejsce stałego zamieszkania pełnomocnika, 7. data zarejestrowania statku, 8. nazwisko i bliższe oznaczenie właściciela, 9. oświadczenie, że wszystkie warunki co do przynależności państwowej właścicieli zostały wypełnione, 10. zmiany własności, 11. zmiany innych danych, 12. wykreślenie statku, 13. obciążenie). Wciągnięcie statku do rejestru i wykreślenie należy bezzwłocznie ogłosić w „Monitorze Polskim” i w jednej z gazet, wyznaczonej w tym celu corocznie przez sędziego rejestrowego, a oprócz tego o wciągnięciu do rejestru zawiadomić Urząd Marynarki Handlowej (§ 17).

Prof. Dr. Alfred Ohanowicz (Poznań).

3. Proces cywilny^{8*)}.

(Od 1 października 1920 r. do 1 października 1921 r.)

W ubiegłym roku sprawozdawczym organizacja sądowa i procedury wszystkich dzielnic Polski doznały zasadniczych zmian.

Wydane w tej dziedzinie ustawy i rozporządzenia należy podzielić na takie, które obejmują wszystkie ziemie Rzeczypospolitej, i takie, które odnoszą się jedynie do poszczególnych jej dzielnic.

I. Wobec odrębności ustawodawstwa dzielnicowego ustawy wydane dla całej Rzeczypospolitej są nader nieliczne i odnoszą się tylko do organizacji sądowej lub też wydane są ku ochronie osób, przebywających w wojsku.

1) W tym względzie należy wymienić rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 listopada 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 106 poz. 701) oraz późniejsze rozporządzenie z dnia 16 lutego 1921 r. (Dz. U. Nr. 18 poz. 102), przedłużające moc obowiązującą rozporządzenia Rady Obrony Państwa z dnia 18 sierpnia 1920 r., zawierającego postępowanie sądowe w sprawach cywilnych dla osób, pozostających w służbie czynnej wojska polskiego aż do dnia 24 maja 1921 r.

2) Daleko ważniejsze są jednak dwie ustawy sejmowe, dotyczące organizacji sądownictwa, a mianowicie:

a) Ustawa z dnia 18 maja 1921 r. (Dz. U. Nr. 46 poz. 278), oznaczająca okres zmian w organizacji sądów, w ciągu którego „wbrew zasadzie wyrażonej w art. 78 zdanie pierwsze Konstytucji z dnia 17 marca 1921 r. wolno sędziów przenosić na inne miejsca lub stanowisko służbowe na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, oraz w stan spoczynku bez względu na ustanowione w ustawach ograniczenie, aż do końca roku 1921. Rada Ministrów może okres ten przedłużyć aż do końca 1922 r. Wyżej przytoczona ustawa zawiera jeszcze w art. 2 przepis, że Minister Sprawiedliwości może sędziemu za jego zgodą poruczyć czasowo pełnienie urzędu prokuratora.

b) Ustawa z dnia 31 maja 1921 r. (Dz. U. Nr. 50 poz. 302), wprowadzająca znaczne ulgi co do kwalifikacji na urząd sędziowski i prokuratorski w b. zaborze austriackim i rosyjskimi stanowiąca w art. 5 zasadę, że kto złożył egzamin sędziowski w którejkolwiek dzielnicy, może być mianowany na urząd sędziowski lub prokuratorski w każdej dzielnicy. Aplikacja sądowa,

*) Przegląd prawodawstwa (proces cywilny) do 1-go paźdz. 1920 r. był podany w zeszycie pierwszym 1921 r.

potrzebna do dopuszczenia do egzaminu sędziowskiego, może być odbywana w różnych dzielnicach. O tyle więc ustawa ta ma znaczenie dla całej Rzeczypospolitej.

II. Poza powyższymi ustawami i rozporządzeniami odnoszą się wszystkie inne ustawy do poszczególnych tylko dzielnic: należy je zatem rozpatrywać w związku z ustawodawstwem dzielnicowym.

1) W b. zaborze rosyjskim: „Przepisy tymczasowe o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskiem” zostały w zasadniczych punktach zmienione przez ustawę z dnia 18 marca 1921 r. (Dziennik Ustaw Nr. 30 poz. 172), nadającą nowe brzmienie artykułom 5, 6, 7 i 24 przepisów tymczasowych. Ustawa ta zmienia ustrój Sądu Pokoju o tyle, że w Sądach Pokoju dla miast powiatowych lub miast, mających ponad 10 tysięcy mieszkańców, sędziowie pokoju prawnicy wyrokują jednoosobowo tak w sprawach cywilnych jak i karnych. Sądy Okręgowe i Sądy Apelacyjne wyrokują odtąd bez udziału ławników we wszystkich sprawach tak cywilnych jak i karnych w komplecie trzech sędziów. Tylko w sprawach handlowych Sądy Okręgowe wyrokują nadal w komplecie, złożonym z jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników. Ławnika nieobecnego może jednakowoż zastąpić sędzia. Inne zmiany są mniej zasadniczej natury.

Równocześnie z powyższą ustawą ogłoszono ustawę również z dnia 18 marca 1921 r. o wynagrodzeniu ławników sądów pokoju („Dziennik Ustaw” Nr. 30 poz. 173), w której ustawowo ustalono zasadę, że ławnicy sądów pokoju sprawują swe obowiązki honorowo i otrzymują jedynie odszkodowanie za czas stracony i poniesione koszty, a ewentualnie również i diety w razie czynności urzędowej poza miejscem urzędowania na odległość większą niż 15 kilometrów od miejsca zamieszkania. Tern samem uchylono artykuły 15 i 24 przepisów tymczasowych o wynagrodzeniu urzędników wymiaru sprawiedliwości w Polsce („Dz. Urz. Dep. Sprawiedl.” Nr. 1 poz. 3).

Zmiany o charakterze proceduralnym zawiera ustawa z dnia 1 lipca 1921 r. w przedmiocie zmiany niektórych przepisów obowiązującego w b. Królestwie Polskiem., prawacywilnego, dotyczących praw kobiet, „Dzień. Ustaw” Nr. 64 poz. 397. Należy tutaj przedewszystkiem wymienić zmianę art. 182 Kod. cyw. pol. przez art. 5 przytoczonej wyżej ustawy, który wyraża zasadę, że żona może stawać w sądzie również i bez upoważnienia męża.

Dla Ziem Wschodnich b. zaboru rosyjskiego należy wymienić dwa rozporządzenia Rady Ministrów: Jedno z 7 marca 1921 r., „Dzień. Ust. Nr. 29, poz 166, zarządza, że sądy wydają

wyroki i decyzje w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej i zawiera postanowienie co do wydawania bezspornych kaucyj, dokumentów i depozytów w zakończonych sprawach karnych i cywilnych b. Sądu Okręgowego w Mińsku. Drugie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 lipca 1921 r., „Dzień. Ust.” Nr. 64 poz. 404, zawiera rozciągnięcie mocy obowiązującej dekretu z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie ustroju Sądu Najwyższego (Dz. Pr. Nr. 15 poz. 199) na województwa nowogrodzkie, poleskie i wołyńskie oraz na powiaty grodzieński, wołkowyski i białowiecki województwa Białostockiego.

2) W b. zaborze austriackim zmiany ustaw odnoszących się do ustroju sądownictwa i procedury cywilnej, dotyczą przede wszystkim przeliczenia koron austriackich na marki polskie z odpowiednim podniesieniem liczby odnośnej kwoty. W tym celu wydano rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 stycznia 1921 r. w przedmiocie zmiany § 333 ust. 1, instrukcji sądowej i punktu 12 instrukcji dla organów wykonawczych w b. dzielnicy austriackiej („Dzień. Ustaw” Nr. 10 poz. 62) oraz ustawę z dnia 22 lutego 1921 r. („Dzień. Ustaw” Nr. 23 poz. 124), zmieniającą odnośne postanowienia normy jurysdykcyjnej i procedury cywilnej.

Oprócz tego należy jeszcze wymienić rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 16. czerwca 1921 r. o czasowym skróceniu sędziowskiej służby przygotowawczej (Dzień. Ust. Nr. 53 poz. 339) w okręgach sądów apelacyjnych w Krakowie i Lwowie, na zasadzie którego aplikanci sądowi mogą być dopuszczeni do egzaminu sędziowskiego po skróconej do półtora roku sędziowskiej służby przygotowawczej.

Zaznaczyć jeszcze wypada, że rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 stycznia 1921 r. w przedmiocie przedłużenia okresu organizacji sądownictwa na obszarze b. zaboru austrjackiego („Dz. Ust. Nr. 9. poz. 42) stało się bezprzedmiotowe wskutek wydania ustawy dla całej Rzeczypospolitej z dnia 18 maja 1921 r. („Dzień. Ust. Nr. 46 poz. 278).

3) Najwięcej zmian zasadniczych doznała procedura cywilna w b. zaborze pruskim. Ustawa z dnia 18 marca 1921 roku w przedmiocie zmiany niektórych przepisów niemieckiej ustawy o postępowaniu w cywilnych sprawach spornych. („Dzień. Ust.” Nr. 30 poz. 178) zmieniła bowiem całe postępowanie w instancji apelacyjnej, przekształcając je w zasadniczych punktach według wzoru procedury

austriackiej. Oprócz tego ustawa ta zawiera również i zmianę odnoszącą się do przyznania stronie prawa ubogich dla postępowania odwoławczego i rewizyjnego. — Dalej należy wymienić ustawę również z 18 marca 1921 r. w przedmiocie zmiany przepisów o wymiarze grzywien, nawiązek i wynagrodnego w b. dzielnicy pruskiej („Dz. Ust.” Nr. 31 poz. 181.) zawierającą prócz innych przepisów także podwyższenia dziesięciokrotnie najwyższej granicy wymiaru grzywien jako środków karnych i sędowo-egzekucyjnych.

Pozatem wydane jeszcze ustawy odnoszące się bądź to do organizacji sądownictwa bądź do uzgodnienia ustawodawstwa: Organizacyjne znaczenie posiada rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1920 roku w sprawie utworzenia okręgowych urzędów ziemskich („Dzien. Ust. Nr. 5 poz. 27.) przekazujące kompetencję Wyższego Sądu Krajowego dla spraw Agrarnych (Oberlandeskulturgericht) we właściwym zakresie Głównej Komisji Ziemskiej, kompetencję zaś Sądu Rzeszy, Sądowi Najwyższemu w Warszawie. — W przedmiocie uzgodnienia ustawodawstwa posiada zasadnicze znaczenie ustawa z dnia 23 czerwca 1921 r. o wprowadzeniu dekretów, ustaw sejmowych i rozporządzeń Rządu oraz o dalszym uzgodnieniu ustawodawstwa na obszarze b. dzielnicy pruskiej („Dz. Ust.” Nr. 75 poz. 511), usuwająca postanowieniem ustawowem liczne wątpliwości co do tego, czy rozporządzenia ministra b. dzielnicy pruskiej są wydane w ramach art. 6 ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej („Dz. Praw” Nr. 64, poz. 385) oraz czy są prawnie ogłoszone. Ustawa ta kładzie też kres wszelkim wątpliwościom w kwestji wejścia w życie na obszarze b. dzielnicy pruskiej ustaw, uchwał i dekretów sejmowych, usuwa więc stan niepewności prawnej, jaki z powodu niezgodnienia przepisów o publikacji ustaw panował w b. dzielnicy pruskiej.

Wkońcu należy wymienić jeszcze układ polsko-niemiecki w przedmiocie przejęcia wymiaru sprawiedliwości, zawarty w Poznaniu 20 września 1920 roku (Dzien. Ust. Nr. 120. poz. 795), regulujący wyczerpująco wszystkie kwestje, związane z przejęciem przez Polskę wymiaru sprawiedliwości, a odnoszące się do poszczególnych spraw spornych, zawisłych w chwili przejęcia w obwodach b. Sądów Krajowych, które całkowicie lub częściowo przypadły Polsce na podstawie Traktatu Wersalskiego.

Dr. Bronisław Stelmachowski (Poznań).

4. Zobowiązania międzynarodowe Polski*).

W niniejszem systematycznym przedstawieniu dotychczas zaciągniętych przez Rzeczpospolitą Polską zobowiązań międzynarodowych uwzględniam tylko te, które wzrosły już w moc prawną, to znaczy zostały już ratyfikowane, względnie ratyfikacji dla prawomocności nie wymagały. Wobec tego część tylko tych stypulacji międzynarodowych, które zostały podane w I. i II. zeszytzie „Ruchu” wejdzie do niniejszego wykazu.

Za podstawę klasyfikacji przyjmuję podział wszystkich stypulacji międzynarodowych na

I. prawotwórcze (według terminologii niem. „Rechts-schaffende Verträge”)

II. kontrakty prawne (według terminologii niem. „Rechtsgeschäfte”).

1. Umowy międzynarodowe prawotwórcze.

a) umowy międzynarodowe, posiadające w stosunku do państwa polskiego charakter konstytucyjny w znaczeniu międzynarodowym t. j. ustalające byt państwa polskiego:

1) Traktat pokoju między Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Niemcami, podpisany w Wersalu d. 28 czerwca 1919 r. wraz z protokołem z tej samej daty, ratyfikowany przez Sejm Ustawodawczy ustawą z dn. 31 lipca 1919 r., — protokół złożenia dokumentów ratyfikacyjnych z d. 10 stycznia 1920 w Paryżu¹⁾, — ogłoszony w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w Nr. 35 (z d. 26 kwietnia) 1920 r. pod pozycją 199.

Traktat powyższy, kładący kres stanowi wojny między Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Niemcami jest pierwszym chronologicznie z traktatów pokoju, inaugurujących najnowszą erę stosunków politycznych świata, pozatem odegrał on rolę prejudycjalną dla traktatów pokoju, późniejszych jak z Austrią, Węgrami, Turcją i Bułgarią, które się na nim ściśle wzorowały, nie tylko w duchu, lecz również i w układzie, a nawet stylistyce zdań.

*) Od chwili podania do druku w drugim zeszytzie „Ruchu prawniczego” dalszego ciągu „Zobowiązań międzynarodowych Polski”, zapoczątkowanych w zeszytzie pierwszym roku bieżącego, podpisane zostały w imieniu Rzeczypospolitej następujące umowy międzynarodowe:

I. Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Rumunii o przymierzu odpornem, podpisana w Bukareszcie d. 3 marca 1921 r., ratyfikowana przez Naczelnika Państwa d. 18 lipca 1921 r.

2. Konwencja handlowa polsko-rumuńska, podpisana w Bukareszcie dnia 1 lipca 1921 r.

*) Protokół złożenia dokumentów ratyfikacyjnych nie został dotychczas ogłoszony w „Dzienniku Ustaw”.

' Dla Polski największą doniosłość posiada dział VIII traktatu]]. t. „Pologne”. Rozpoczynający wspomniany dział art. 87 traktatu głosi:¹⁾ „.....Jak to już uczyniły Mocarstwa Sprzymierzone i Stowarzyszone, Niemcy uznają zupełną niepodległość Polski i zrzekają się na jej korzyść wszelkich praw i tytułów do terytoriów, położonych w następujących granicach-.... Jednakże przepisy niniejszego artykułu nie stosują się do terytoriów Prus Wschodnich i Wolnego Miasta Gdańska... Granice Polski, nieokreślone w niniejszym traktacie, będą oznaczone później przez Głównie Mocarstwa Sprzymierzone i, Stowarzyszone.....,

Następny art. 88 postanawia o losie Górnego Śląska, zapowiadając, iż.... „mieszkańcy zostaną, powołani do wypowiedzenia się przez głosowanie, czy życzą sobie przyłączenia do Niemiec, czy też do Polski”... Szczegóły organizacji głosowania zawiera specjalny aneks do art. 88. Art. 89—92 zawierają przepisy o tranzyście z Prus Wschodnich do Niemiec przez terytorjum polskie, przepisy o obywatelstwie i opcji oraz ciężarach finansowych, które Polska ma ponosić z racji przejścia do niej terytoriów, które wchodziły w skład Prus i Niemiec. W tym względzie art. 92 opiewa, iż... „Część długu, które według obliczenia przewidzianej w... „art. 254... „Komisji odszkodowań, odnosi się do zarządzeń wydanych przez Rząd niemiecki i pruski dla celów kolonizacji niemieckiej w Polsce, zostanie wyłączona z udziału, który obciążył Polskę....” Z wartości dóbr i własności, przechodzących do Polski od Niemiec i Prus wyłączone być winny dalej... „budowle, lasy i inna własność państwowa, która należała do dawnego Królestwa Polskiego...” Ponadto przechodzą one na własność państwa polskiego wolne od wszelkich ciężarów.

Cytowany art. 92 przewiduje dalej warunki likwidacji przez Rząd polski dóbr, praw i udziałów obywateli niemieckich.

Ostatni art. 93 działu VIII, traktującego o Polsce, zawiera zobowiązanie Polski podpisania Specjalnego Traktatu z Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonemu dotyczącego ochrony mniejszości narodowych oraz regulującego sprawy wolności tranzytu przez Polskę oraz handlu innych narodów w Polsce.

Art. 98 działu IX, dotyczącego Prus Wschodnich, zobowiązuje Polskę i Niemcy do zawarcia w ciągu roku od uprawomocnienia się Traktatu konwencji, zabezpieczającej Niemcom komunikację z Prusami Wschodnimi przez korytarz polski i Polsce komunikację z w. m. Gdańskiem przez ewentualny korytarz niemiecki.

¹⁾ Cytowany tekst polski wzięty z urzędowego tekstu polskiego, ogłoszonego w „Dzienniku Ustaw”

Art. 100—108 traktują o wolnym mieście Gdańsku". Art. 100 określa granice terytorjum wolnego miasta Gdańska. W myśl art. 102 w. m. Gdańsk ma być „oddane pod ochronę Związku Narodów...” „Konstytucja w. m. Gdańska opracowana zostanie w porozumieniu z Komitetem Naczelny Związku Narodów przez... przedstawicieli Wolnego Miasta. Znajdować się ona będzie pod gwarancją Związku Narodów. Komisarz Naczelny orzekać będzie w pierwszej in stancji we wszystkich sprawach, które mogłyby wyniknąć pomiędzy Polską a Wolnem Miastem z powodu niniejszego Traktatu lub porozumień lub porozumień i układów dodatkowych...” (Art. 103).

Art. 104 dysponuje zawarcie pomiędzy Rządem Polskim a w. m. Gdańskiem konwencji, zadaniem której ma być włączenie Gdańska do Polskiego Obszaru Celnego wraz z ustanowieniem w porcie strefy wolnej, zapewnienie Polsce swobodnego używania i korzystania z dróg wodnych i wszelkich budowli na teryt. Gdańska, •potrzebnych dla wwozu i wywozu z Polski, zapewnienie Polsce nad zoru i zarządu Wisły i kolei w Gdańsku z wyjątkiem tramwajów i kolei, służących g ł ó w n i e potrzebom Gdańska, jakoteż nadzoru i zarządu poczt, telegrafów i telefonów między Polską a portem Gdańska, zapewnienie Polsce prawa rozwijania i ulepszania dróg oraz budowli i innych środków komunikacyjnych oraz prawa wydzierżawiania lub nabywania terenów lub wszelkiej własności. W końcu art. 104 wymaga ustalenia w konwencji polsko-gdańskiej zasady, iż„żadne różnice nie będą czynione w w. m. Gdańsku na nieko rzyść obywateli polskich i innych osób polskiego pochodzenia lub mówiących po polsku...”, jakoteż zapewnienie Rządowi polskiemu kierownictwa sprawami zagranicznymi Gdańska oraz wkłada na Rząd polski obowiązek ochrony obywateli gdańskich zagranicą.

Prawo wykonywania opcji w myśl art. 106 rozciąga się na lat dwa od chwili uprawomocnienia się tego traktatu. (Przypisy analogiczne odnośnie b. dzielnicy pruskiej zamieszczone są, jak było wyżej wspomnianem, w art. 91.)

Dużą doniosłość gospodarczą mają dla Polski przepisy części VIII, IX i X Traktatu, dotyczące obowiązku Niemiec do odszkodowania Mocarstw Sprzymierzonych i Stowarzyszonych za spowodowane przez Niemców straty materialne, uregulowanie stosunków finansowych tych Mocarstw z Niemcami, wkońcu zmierzające do ustalenia współżycia ekonomicznego z Niemcami.

Zwraca uwagę swą przypadkowością w^r stosunku do treści i zadań Traktatu część XIII, dotycząca stosunków pracy. Umieszczenie tych przepisów w Traktacie pokoju, zadaniem którego jest przywrócenie stanu pokoju pomiędzy belligerentami oraz ustalenie faktów nowej równowagi politycznej świata, przypisać należy wpły-

worn, pochodzącym z zewnątrz konferencji pokojowej, a które cieszyły się poparciem prezydenta Wilsona¹⁾).

Część I-ą Traktatu wersalskiego stanowi Pakt Ligi Narodów, który mocarstwa podpisujące Traktat zawarły... „w celu rozwoju współdziałania narodów oraz zapewnienia im pokoju i bezpieczeństwa”.... Zobowiązania, określone w pakcie Ligi Narodów przyjęte zostały przez jej uczestników, jak głosi dalej wstęp do Paktu, w tym celu... „aby nie uciekać się do wojny, utrzymywać jawne stosunki międzynarodowe, oparte na sprawiedliwości i honorze, zachowywać ściśle przepisy prawa międzynarodowego, uznane dotąd za prawo postępowania Rządów, przestrzegać sprawiedliwości i skrupulatnie szanować wszelkie zobowiązania traktatowe w stosunkach wojennych między zorganizowanymi narodami”... W następujących po wstępie art. 1–26 określona jest organizacja Ligi Narodów, ustalone wytyczne jej działalności i przewidziany sposób rozstrzygnięcia konfliktów między poszczególnymi członkami Ligi. Art. 8 podnosi, iż... „członkowie Związku uznają, iż utrzymanie pokoju wymaga ograniczenia zbrojeń do minimum, dającego się pogodzić z bezpieczeństwem narodowym, oraz z przymusem przeprowadzeniem zobowiązań międzynarodowych przez wspólne działanie....”

„...Członkowie Związku zobowiązują się szanować i chronić przed wszelką napaścią z zewnątrz obecną nietykalność terytorialną i niezależność polityczną wszystkich Członków Związku”.... (Art. 10)

„...Oświadcza się wyraźnie, że wszelka wojna lub groźba wojny, niezależnie od tego, czy bezpośrednio dosięga lub nie jednego z Członków Związku, dotyczy interesów całego Związku”... (Art. 11)

W razie konfliktów międzynarodowych między poszczególnymi członkami Ligi Narodów zobowiązują się oni przedłożyć je Sądowi rozjemczemu i w każdym razie nie rozpoczynać wojny przed upływem 3 miesięcy od wyroku rozjemczego lub Sprawozdania Rady Ligi. W tym celu pakt przewiduje utworzenie stałego Trybunału Międzynarodowego Sprawiedliwości.

Aneks do części I-ej Traktatu wylicza pierwszych członków Ligi Narodów, a w tej liczbie i Polskę, oraz państwa, wezwane do przystąpienia do paktu Ligi. Podnieść należy, iż obok państw, które dotychczas korzystały z uznania jako samodzielne podmioty prawa międzynarodowego, w gronie tych występują również dominia i kolonie angielskie (Kanada, Australia, Afryka Północna, Nowa Zelandja i Indie).

¹⁾ Bliżej sprawę przepisów części XIII Traktatu omówiłem w III zeszyte „Ruchu” z powodu artykułu p. J. Morkowskiego, poświęconego zagadnieniu międzynarodowej organizacji pracy w „Przeglądzie dyplomatycznym”.

2) Traktat między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Polską, podpisany w Wersalu d. 28 czerwca 1919 r., ratyfikowany przez Sejm ustawodawczy ustawą z d. 31 lipca 1919 r., protokół złożenia dokumentów ratyfikacyjnych z dnia 10 stycznia 1920 r. w Paryżu, — ogłoszony w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w Nr. 110 z (d. 6 grudnia) 1920 r. pod pozycją. 728.

Stosownie do brzmienia art. 93 Traktatu między Mocarstwami Sprzymierzonymi a Niemcami podpisali pełnomocnicy polscy na konferencji Pokojowej jednocześnie z wyżej przytoczonym Traktatem Specjalny Traktat, zdążający do ochrony mniejszości narodowych.

Wstęp tego Traktatu oznajmia, iż ...„Wobec tego, że Mocarstwa Sprzymierzone i Stowarzyszone dzięki powodzeniu swego oręża przywróciły Narodowi Polskiemu niepodległość, której by! niesprawiedliwie pozbawiony;

wobec tego, że Rząd rosyjski odezwą z d. 30 marca 1917 r. zgodził się na przywrócenie niepodległości Państwa Polskiego:

że Państwo Polskie, faktycznie sprawujące., teraz zwierzchnictwo nad częściami dawnego Cesarstwa Rosyjskiego, zamieszkałymi w większości przez Polaków, już zostało uznane przez Głównie Mocarstwa Sprzymierzone i Stowarzyszone jako Państwo zwierzchnicze i niepodległe;

wobec tego, że na zasadzie Traktatu Pokoju, zawartego z Niemcami przez Mocarstwa Sprzymierzone i Stowarzyszone, Traktatu, podpisanego przez Polskę, niektóre terytoria dawnego Cesarstwa Niemieckiego będą wcielone do terytorjum Polski;

że według brzmienia wspomnianego Traktatu Pokoju granice Polski, które w nim jeszcze nie zostały ustalone, mogą być wyznaczone później przez Głównie Mocarstwa Sprzymierzone i Stowarzyszone;

Stany Zjednoczone Ameryki, Cesarstwo Brytyjskie, Francja, Włochy i Japonja z jednej strony, potwierdzając swe uznanie państwa Polskiego, ustanowionego we wspomnianych granicach, jako członka rodziny narodów, zwierzchniczego i niepodległego, oraz chcąc zapewnić wykonanie artykułu 93 wspomnianego Traktatu Pokoju z Niemcami;

z drugiej strony Polska, pragnąc przystosować swe urządzenia, do zasad wolności i sprawiedliwości, oraz dać niezawodną rękojmię wszystkim mieszkańcom terytorjów, nad którymi objęła zwierzchnictwo; „„„„zgodziły się na następujące postanowienia”....

Zaraz w art. 1 „„„„Polska zobowiązuje się, że postanowienia, zawarte w artykułach 2 do 8.... będą uznane za prawa zasadnicze.... że żadna ustawa, żadne rozporządzenie ani też żadna działalność urzędowa nie będzie miała wobec nich mocy.

Artykuły 2—8 zapewniają wszystkim mieszkańcom bez różnicy urodzenia, narodowości, sekty lub religii i języka zupełną ochronę życia i wolności, prawo swobodnego wykonywania praktyk swej religii,... o ile te praktyki nie będą w niezgodzie z porządkiem publicznym i dobrymi obyczajami"... ,równość praw cywilnych i politycznych.... „w szczególności, gdy chodzi o dopuszczenie do urzędów publicznych.... lub o wykonanie różnych zawodów i przemysłu.

Art. 7 postanawia, iż„nie będzie wydane żadne ograniczenie swobodnego używania przez obywatela polskiego jakiegokolwiek języka...." w stosunkach prywatnych, religijnych, w publikacjach i na zebraniach publicznych, zapewnia on dalej . . . „ułatwienie w używaniu ich języka w sądach zarówno ustnie jak na piśmie"... obywatelom polskim....„języka innego niż polski"... Art.'8 przyznaje tym obywatelom prawo do zakładania własnym kosztem instytucji religijnych i społeczno-filantropijnych oraz szkół z prawem używania w nich własnego języka.

Art. 3—5 zapewniają mieszkańcom Polski prawo opcji, art. 6 ustala zasadę, iż . . . „przynależność polską nabywa z samego prawa, przez sam fakt urodzenia się na terytorjum Polski, każdy, komu nie przysługuje pierwszeństwo korzystania z innej przynależności"....

Art. 9 zapowiada zapewnienie dzieciom mniejszości narodowych naukę we -własnym języku w szkołach początkowych... „Postanowienie to nie przeszkodzi Rządowi polskiemu uczynić w tych szkołach nauczania języka polskiego obowiązkiem"...

Najbardziej zastanawiającymi są jednak postanowienia, iż... „komitety szkolne, wyznaczone na miejsce przez gminy żydowskie w Polsce, zapewnią pod ogólną kontrolą Państwa rozdział stosunkowej części funduszków publicznych, przeznaczonych na szkoły, zgodnie z artykułem 9, jak również organizację i kierownictwo tych szkół"... (art. 10).

Postanowienia wspomniane... „nie będą mogły być zmienione bez przyzwolenia większości Rady Związku Narodów..." (art. 12).

W art. 13—19 Polska zobowiązała się do zastosowania bądź to całego szeregu przepisów przejściowych w odniesieniu do stosunków celnych, komunikacji i tranzytu, bądź też akceptowała pewne normy międzynarodowe charakteru ogólniejszego, jak sposób ustalania konsulów (art. 13) lub też obowiązek wejścia w organizację międzynarodowych związków administracyjnych (art. 19).

W myśl art. 20„wszystkie prawa i przywileje, przyznane Państwu. Sprzymierzonym i Stowarzyszonym, będą przysługiwały narówni wszystkim Państwom-Członkom Związku Narodów"... W końcu art. 21 Polska zobowiązała się do wzięcia odpowiedzialności za część długu rosyjskiego publicznego i za wszystkie inne

zobowiązania finansowe Państwa rosyjskiego. Odpowiedzialność ta ma być określona bliżej w specjalnej konwencji między Polską i Głównymi Mocarstwami.

3) Konwencja między Polską a Wolnem Miastem Gdańskim, podpisana w Paryżu dn. 9 listopada 1920 r.

Zgodnie z postanowieniem art. 104 Traktatu Pokoju między Mocarstwami Sprzymierzonymi a Niemcami z d. 28 czerwca 1919 podpisaną została w listopadzie 1920 r. w Paryżu przez pełnomocników Polski i Gdańska konwencja, normująca w myśl dyspozycji art. 104 powołanego już Traktatu Wersalskiego wzajemny ich do siebie stosunek.

Art. 1. konwencji postanawia, iż pośrednikiem między Rządem polskim a Rządem wolnego miasta Gdańska ma być przedstawiciel dyplomatyczny Rządu polskiego, posiadający stałą rezydencję w Gdańsku. W myśl art. 2. Rządowi polskiemu przysługuje prawo administrowania sprawami zagranicznymi Gdańska oraz opieki nad obywatelami gdańskimi zagranicą na tych samych warunkach jak nad obywatelami polskimi. Paszporty obywateli gdańskich winny być wizowane przed wyjazdem zagranicę przez przedstawiciela polskiego w Gdańsku. Art. 3. zapewnia gdańszczanom prawo przyjęcia do polskiej służby zagranicznej na placówkach, posiadających dla Gdańska wybitne znaczenie ekonomiczne. „Exequatur” ma być udzielone konsulom, rezydującym w Gdańsku przez Rząd polski w porozumieniu z władzami w. m. Gdańska (art. 4).

Żadna umowa międzynarodowa, dotycząca Gdańska nie może być zawartą przez Rząd polski inaczej jak po odbyciu konsultacji z Gdańskiem. Wynik konsultacji Winien być' zakomunikowany Wysokiemu Komisarzowi Ligi Narodów, który ma siebie zastrzeżeniem prawo „veto”, jeżeli Rada Ligi Narodów uzna, iż dotycząca umowa znajduje się w sprzeczności z postanowieniami omawianej konwencji lub statutu w. m. Gdańska (art. 6). Gdańsk ma prawo zaciągać pożyczki obce nieinaczej, jak po konsultacji z Rządem polskim. W razie sprzeciwu Rządu polskiego sprawa może być poddana rozstrzygnięciu Wysokiego Komisarza Ligi Narodów (art. 7).

Prawo do używania handlowej bandery zastrzeżone jest tylko dla statków, należących do obywateli gdańskich lub towarzystw zarejestrowanych w Gdańsku, i w których obywatele gdańscy mają przeważający udział. Gdańsk obowiązany jest notyfikować Rządowi polskiemu rejestrację bandery gdańskiej, który ma prawo utrzymywać w Gdańsku urząd przeznaczony do rejestracji i inspekcji statków polskich i załogi polskiej. W razie kolizji między Rządem polskim a Gdańskiem rozstrzyga Wysoki Komisarz L. N. (art. 8).

Konwencja polsko-gdańska zapowiada unifikację prawa handlowego morskiego (art. 9), włącza w. m. Gdańsk do polskiego obszaru celnego (art. 13). Urzędy celne Gdańska podlegają administracji polskiej, formularze drukowane być mają po polsku i niemiecku, oba języki korzystają z równorzędności. (art. 14). Opłaty celne uskutecznione być mogą bądź w monecie polskiej, bądź gdańskiej (art. 15).

Art. 19, 20, 23—28 ustanawiają specjalny zarząd portowy pod nazwą „Conseil du Port et des Voies d'Eau de Dantzig”, złożony w połowie z Polaków i Gdańszczan, zadaniem którego jest administracja portu oraz kolei, obsługującej port. Przewodniczący Rady portowej wybierany jest bądź z pośród Polaków, bądź z pośród Gdańszczan, w razie niezgody w tym przedmiocie na wniosek Wysokiego Komisarza Ligi Nar. przewodniczącego wyznacza Rada Ligi Nar. z pośród obywateli szwajcarskich (art. 19). Art. 21 i 22 oddają Polsce w administrację całą sieć kolejową w granicach W. M. z wyjątkiem trłamwajów i kolei lokalnych.

Art. 29—32 przyznają Polsce prawo do ustanowienia bezpośrednich komunikacji pocztowych, telegraficznych i telefonicznych portu Gdańska z Polską. Zadaniem polskiej administracji poczt, telegrafów i telefonów będzie połączenie portu gdańskiego z Polską i zagranicą (art. 29).

Art. 33 wprost zastosowuje art. 14—19 Traktatu między Polską a Mocarstwami Sprzymierzonymi z 28 czerwca 1919 r. do Gdańska odnośnie do ochrony praw mniejszości narodowych.

Art. 34 przekazuje sprawę naturalizacji gdańskiej specjalnej konwencji między Polską i Gdańskiem. Art. 35 zapowiada uregulowanie w drodze umownej sprawy wzajemnego zabezpieczenia egzekucji wyroków. Art. 36 zapowiada unifikację systemu monetarnego. Artykuły końcowe zapowiadają uregulowanie innych stosunków wzajemnych w drodze konwencji specjalnych.

Jak z powyższego wynika Wolne Miasto znajduje się w stosunku zależności do Ligi Narodów i Rzeczypospolitej Polskiej.

Zależność wolnego miasta od Ligi Narodów streszcza się w gwarancji, udzielonej przez L. N. konstytucji W. Miasta, oraz w uprawnieniach przysługujących Wysokiemu Komisarzowi L. N. w Gdańsku, głównem zadaniem którego jest orzecznictwo w pierwszej instancji w sporach między Wolnem Miastem i Polską (art. 103 Traktatu Pokoju z Niemcami z 28/6. 1919). Poza tem przysługuje Wysokiemu Komisarzowi prawo „veto” w wypadkach naruszenia przez jakąkolwiek umowę międzynarodową, dotyczącą Gdańska postanowień konstytucji W. M. lub konwencji polsko-gdańskiej (art. 6 konwencji). Jest to wynikiem prawa L. N. do gwarancji konstytucji W. M.

Rządowi polskiemu przysługuje w stosunku do W. M. prawo reprezentacji W. M. nazewnątrz oraz prawo udziału w administracji portu oraz prawo administracji środków komunikacji kolejowej, wodnej i pocztowo-telegraficznej, jakoteż nadzór nad wykonaniem postanowień o ochronie mniejszości narodowych w odniesieniu do Polaków. Ostatnio uzyskała Polska mandat ochrony militarnej portu gdańskiego.

Skutkiem tych postanowień nie można uważać Wolnego Miasta za państwo suwerenne, równorzędne co do rozciągłości i treści praw zwierzchniczych z Polską, jest ono raczej autonomiczną organizacją terytorialną, cały szereg funkcji politycznych, której wykonywany jest przez Rząd polski. Lidze Narodów przysługuje w tej mierze prawo do pewnej kontroli w kierunku uzgodnienia wzajemnego stosunku Wolnego Miasta do Polski z postanowieniami Traktatu Wersalskiego, konstytucji W. M. i konwencji polsko-gdańskiej

Wobec powyższego wyłania się trudność zasadnicza traktowania konwencji polsko-gdańskiej jako normalnej konwencji międzynarodowej, zawartej przez równprzędne podmioty prawne, co powoduje niemożliwość poddania tej konwencji ustalonej procedurze uprawomocnienia się umów międzynarodowych, a więc ratyfikacji i wymianie instrumentów ratyfikacyjnych.

4) Protokół Podpisania Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Genewie dnia 16 grudnia 1920 roku, ratyfikowany przez Sejm Ustawodawczy ustawą z d. 30. lipca 1921 r.

W myśl art. 14 Paktu Ligi Narodów przekazaniem zostało Radzie Ligi przygotowanie Stałego Trybunału rozjemczego. W myśl powyższej dyrektywy Rada Ligi przedstawiła pierwszemu Zgromadzeniu Ligi w Genewie projekt Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, który Zgromadzenie aprobowало na posiedzeniu d. 13 grudnia 1920 r. Ponieważ w myśl art. 14 Paktu Statut rzeczonoego Trybunału ma być przedstawiony w celu przystąpienia członkom Ligi Nar., przeto sporządzony został w dniu 16 grudnia 1920 r. specjalny protokół podpisania wspomnianego Statutu przez pełnomocników państw, należących do Ligi. W liczbie innych protokół ten opatrzony został podpisem polskiego delegata p. Paderewskiego.

Uchwalony przez Zgromadzenie Ligi Statut rzeczonoego Trybunału zawiera przepisy organizacyjne, kompetencyjne i proceduralne.

Zwraca uwagę art. 36, który głosi, iż kompetencji Trybunału podlegają wszystkie sprawy, które strony t. j. Mocarstwa przekażą do rozstrzygnięcia Trybunałowi oraz specjalne wypadki zatargów

międzynarodowych, podlegające kompetencji Trybunału w myśl istniejących traktatów i konwencji. Pozatem Mocarstwa, któreby zadeklarowały bądź to przy podpisie Protokołu powyższego bądź przy ratyfikacji jego, lub też później uznanie za obowiązkowe dla siebie generalnej kompetencji wspomnianego Trybunału bez uzasadnienia jej specjalnymi konwencjami do rozsądzenia sporów z innemi Mocarstwami, deklarującemi podobne uznanie, podlegają orzecznictwu Trybunału w sporach jakiegokolwiek charakteru prawnego dotyczących:

- a) interpretacji jakiegokolwiek Traktatu,
- b) jakiegokolwiek zagadnienia prawa międzynarodowego,
- c) okoliczności każdego faktu, stanowiącego naruszenie jakiegokolwiek zobowiązania międzynarodowego,
- d) właściwości lub rozciągłości odszkodowania, uzasadnionego naruszeniem zobowiązania międzynarodowego.

Deklaracja podobna może być uczynioną pod warunkiem wzajemności ze strony pewnych określonych lub większości Mocarstw, a także na pewien zgóry określony przeciąg czasu.

Przystąpienie Polski do Trybunału skutecznionem zostało bez zgłaszania takiej deklaracji.

O swej kompetencji względnie niekompetencji w każdej sprawie rozstrzyga Trybunał sam.

Sędziowie Trybunału i ich zastępcy są wybierani przez Zgromadzenie L. N. w porozumieniu z Radą L. N. z listy kandydatów, ułożonej na podstawie wniosków grup narodowych poszczególnych Mocarstw, które przystąpiły do organizacji Trybunału. W charakterze członków pierwszej polskiej grupy narodowej zatwierdzeni zostali na wniosek p. Ministra Spraw Zagranicznych uchwałą Rady Ministrów z d. 2 czerwca 1921 r.: prof. Oswald Balzer, hr. Leon Piński, prof. Michał Rostworowski i poseł na Sejm Ustawodawczy prof. Alfred Halban.

(Ciąg dalszy nastąpi.)

Edmund Sobolewski, (Warszawa).

5. Kronika Sejmowa.

(Od, I-go września do 31-go grudnia 1921.

4 paźdz. Uchwalenie ustawy w przedmiocie upoważnienia ministra skarbu do zaciągnięcia w Polskim Banku Krajowym pożyczki w kwocie 120.000.000 mk.

„ „ Uchwalenie ustawy w przedmiocie podwyższenia gwarancji Skarbu Rzeczypospolitej Polskiej za dopełnienie zobowiązań, wpływających z wycofania obligacji komunalnych Polskiego Banku Krajowego.

„ Uchwalenie ustawy w przedmiocie obciążeń hipotecznych w walucie zagranicznej polskich statków handlowych morskich.

- 4 paźdz. Przyjęcie wniosku pośła Wierzbickiego, ażeby każdy wniosek i projekt ustawy obciążający skarb państwa musiał być zbądany przez komisję skarbowo-budżetową, czy. zgodny jest z art. 10 Konstytucji, a jeśli nie podaje jednocześnie sposobów pokrycia, aby był odsyłany wnioskodawcom.
- 7 paźdz. Uchwalenie ustawy o przepisach porządkowych na drogach publicznych.
- 14 paźdz. Uchwalenie ustawy o udzielaniu koncesji na koleje żelazne prywatne.
- „ „ Ratyfikacja polsko-niemieckich umów amnestyjnych z dn. I-go paźdz. 1919r 12-go lutego 1921 r.
- 18 paźdz. Uchwalenie ustawy zmieniającej art. 36 Ustawy Konstytucyjnej z dnia 15-go lipca 1920 r., zawierającej statut organiczny Województwa Śląskiego.
- „ „ Uchwalenie ustawy w przedmiocie uzupełnienia art. 3 ustawy tymczasowej z dn. 2-go sierpnia 1919 r. o organizacji władz administracyjnych II instancji.
- „ „ Uchwalenie ustawy w przedmiocie adnotacji hipotecznej zamiaru pozbycia nieruchomości drogą parcelacji.
- „ „ Uchwalenie ustawy zmieniającej ustawę z dnia 26-go lipca 1919 r. o utraconych tytułach na okaziciela.
- 21 paźdz. Uchwalenie ustawy o zarobkowym pośrednictwie pracy.
- „ „ Przyjęcie wniosku P. Tarnawskiego dotyczącego objęcia przez rząd Muzeum Narodowego w Rapperswilu.
- 26 paźdz. Uchwalenie ustawy w przedmiocie przepisów prawnych obowiązujących na obszarze Spiszą i Orawy, należącym do Rzeczypospolitej Polskiej.
- „ „ Uchwalenie ustawy o zmianie opłaty stemplowej od pisemnych zobowiązań dłużnych (skryptów dłużnych) na obszarze b. dzielnicy pruskiej.
- „ „ Uchwalenie ustawy o popieraniu publicznych przedsiębiorstw meljoracyjnych.
- 27 paźdz. Uchwalenie przez Sejm swej zgody na podział Górnego Śląska, dokonany przez Radę Najwyższą.
- 28 paźdz. Uchwalenie ustawy o opłatach stemplowych od rachunków i poświadczeń odbioru sum pieniężnych lub innych przedmiotów wartościowych.
- „ „ Uchwalenie ustawy, zawierającej Statut Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach.
- 8 list. Uchwalenie ustawy w przedmiocie sprzedaży państwowych majątków górniczych, położonych w Ziemi Radomskiej,
- 15 list. Uchwalenie ustawy o Skarbie Narodowym.
- 16 list. Przyjęcie rezolucji Rządu o przyłączeniu powiatów lidzkiego i bractawskiego do terenu wyborczego Litwy Środkowej (za rezolucją 171 głosów, przeciw 158 głosów).
- 18 list. Uchwalenie ustawy w przedmiocie zmiany art. 1178 Ustawy-Lekarskiej (Zbiór Praw, tom XIII).
- „ „ Uchwalenie ustawy o dobrach rodzinnych w b. dzielnicy pruskiej.
- 22 list. Uchwalenie ustawy o podwyższeniu taryfy opłat, ustanowionej niemiecką ustawą z dn. 6 lutego 1875 r. dla urzędów stanu cywilnego b. dzielnicy pruskiej.
- 2 grud. Uchwalenie ustawy o odzyskaniu majątków związanych z dawnymi ograniczeniami narodowościowymi w Rosji.
- „ „ Uchwalenie ustaw o praktyce lekarskiej oraz, izbach lekarskich.

- 6 grud. Uchwalenie ustawy o dostarczaniu lokali dla sądów pokoju.
14. grud. Uchwalenie ustawy w przedmiocie upoważnienia Ministra Skarbu do zaciągnięcia w Polskim Banku Krajowym pożyczki w kwocie 1,000,000,000 mar. celem podwyższenia kapitału zakładowego tegoż Banku.
- „ • „ Uchwalenie ustawy o przedmiocie podwyższenia gwarancji Skarbu Rzplitej za dopełnienie przez Polski Bank Krajowy zobowiązań, wypływających z wydania obligacji komunalnych, obligacji kolejowych i z tytułu wkładek oszczędności.
- 16 grud. Uchwalenie ustawy o nadzwyczajnej daninie państwowej (przeciw głosowali Stapińczycy i Wyzwolenie).
- „ „ Przyjęcie wniosku komisji skarbowej: Sejm uchwała nie czynić żadnych wydatków skarbowych bez zgody. Ministra Skarbu aż do uzyskania równowagi w budżecie i ogłosić uchwałę w „Dzienniku Ustaw” (140 głosów za, 132 przeciw).
- „ „ Uchwała Sejmu w przedmiocie zmniejszenia ilości władz, urzędów i zakładów państwowych oraz personelu w nich zatrudnionego.
- 17 grud. Uchwalenie ustawy o środkach naprawy państwowej gospodarki skarbowej.
- Uchwalenie ustawy o wypuszczeniu serii III biletów skarbowych.
- „ „ Uchwalenie, ustawy o udzieleniu Ministrowi Skarbu pełnomocnictwa do wydawania rozporządzeń w sprawie regulowania obrotu pieniężnego za granicą oraz obrotu obcemi walutami.
- „ „ Uchwalenie ustawy zmieniającej przepisy o kosztach sądowych.
- „ „ Uchwalenie ustawy zezwalającej na zbycie lub zmianę nieruchomości, należących do urzędu odbudowy w likwidacji we Lwowie.
- „ „ Uchwalenie ustawy o -nadzwyczajnych pełnomocnictwach dla Ministra handlu i przemysłu w celu uregulowania spraw opałowych.
- „ „ Uchwalenie ustawy o zniesieniu Ministerstwa aprowizacji z dniem 31 grudnia 1921 r.
- „ „ Uchwalenie ustawy o zasileniu finansów miejskich w b. zaborach rosyjskim i austriackim.
- „ „ Ratyfikacja traktatu polsko-gdańskiego z 24 paźdz. 1921 r. (przyjęta jednomyślnie).
- „ „ Przyjęcie rezolucji Komisji rolnej, wzywającej rząd, by dobra będące własnością państwa, które już przed wybuchem wojny były wydzierżawione drobnym dzierżawcom, pozostawił na razie w tej dzierżawie.
- „ „ Przyjęcie wniosku Komisji wojskowej, aby znieść nadzwyczajną sejmową komisję rewizyjną.
- „ „ Przyjęcie wniosku Komisji oświatowej, wzywającej Rząd, aby przedstawił plan popierania twórczości naukowej i aby wniósł projekt ustawy o pragmatyce oraz ustawy emerytalnej dla profesorów i pomocników naukowych, tudzież projekt noweli do ustawy o szkołach akademickich.

R.